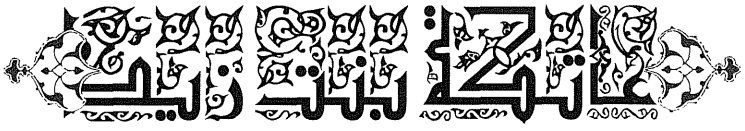

Şehitlerin Hanımı

ÂTİKE BİNT ZEYD

Radîyallahu Anhâ

مَنْ أَرَادَ الشَّهَادَةَ
فَلْيَتَزَوَّجْ عَاتِكَةَ بِنْتِ زَيْدٍ

Medine halkı şöyle diyordu:
"Her kim şahadete ulaşmak isterse,
Âtike bint Zeyd ile evlensin."

(İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 112)

Yemin ettim, nefsim ve bedenim!
Senin için mahzun olmaya devam edecek!
Âtike bint Zeyd (r.anhâ)

(İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 288)

Adı	Âtike bint Zeyd
Anlamı	İffetli ve pâk kadın
Künyesi	Tespit edilemedi.
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Zeyd b. Amr b. Nüfeyl
Anne Adı	Ümmü Kureyz bint Abdullah
Kabilesi	Adiyyoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 3/ Miladî, 607
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk yılları
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	Tespit edilemedi.
Eşi/Eşleri	Abdullah b. Ebî Bekir, Zeyd b. Hattab, Ömer b. Hattab, Zübeyr b. Avvam, Hüseyin b. Ali
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 61/ Miladî, 681
Vefat Yaşı	74

Şehitlerin Hanımı
ÂTİKE BİNT ZEYD
(Radîyallahu Anhâ)

Allah'a (cc) hamd, O'nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği Kutlu Nebisi'ne salât ve selam, O Nebi'nin (sas) mübarek ellerinde yetişen adını bildiğimiz bilmediğimiz tüm ashâb-ı kirâm efendilerimize selam, o ashâbın içerisinde farklı bir yere sahip olan bir hanım sahâbî, bir annemiz olan Âtike bint Zeyd validemize de selam olsun.

82 İl 82 Sahâbî denilerek yola revan olundu ve bu güzel yürüyüşün 33. durağına erişildi. Bu bahiste saâdet asrında pek emsali olmayan bir annemize, 'Şehitlerin Hanımı' üst başlığında misafir olacağız.

Hz. Âtike ve Nevşehir

Osmanlı kaynaklarında çok bir güzel vilayetimiz olan Nevşehir'in adı *Nevşehir-i Dilârâ*'dır.[1] Dilârâ, gönül süsleyen, gönül bezeyen anlamına gelir.[2] İstedik ki Nevşehirimiz'de, Hz. Âtike validemiz diyelim hem Asr-ı Saâdet'te onun gönüllerini süslediği sahâbî efendilerimizi de onun vesilesi ile analım hem de kendi gönüllerimize o güzel dünyadan imanlarımıza ziynet olacak güzellikler taşıyalım.

Duamız şu olsun ki Mevlâ bizleri onların yolundan, izinden, o bereketli hayatlarından ayırmasın; anlayıp, kavrayıp, yaşamaya gayret edenlerden bizleri eylesin.

[1] İlhan Şahin, "Nevşehir" *DİA*, XXXIII, 64.
[2] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, I, 709.

Dikkat çektiğimiz üzere, Atike bint Zeyd'i *Şehitlerin Hanımı* serlevhasında anlamaya çalışacağız. Evet, yanlış söylemedik; şehit hanımı değil, şehitlerin hanımı... O, yastığını Asr-ı Saâdetin beş büyük insanı ile paylaşmış, beşini de şehit olarak bu dünyadan yolcu etmiş, beş büyük kamete şahitlik etmiş bir annemizdir. 'Bu nasıl bir berekettir? Nasıl bir şereftir? Böyle bir şerefe başka bir hanım sahabî nail olmuş mudur? Yoksa bu şeref sadece ve sadece Atike validemize mi aittir?' Bütün bu soruların cevaplarını birazdan göreceğiz.

Biz şehitler anası olan birçok hanım sahâbî biliyoruz. Yedi oğlunu Allah yoluna kurban veren Sümeyra'yı biliyoruz, asıl adı Afra bint Ubeyd olan o büyük İslâm hanımını... Dört oğlunu kurban veren şair bir hanım olan Hansâ validemizi biliyoruz,[3] iki oğlunu kurban veren bir sevda kahramanı Nesibe bint Ka'b'ı da biliyoruz. Ama arka arkaya yaptığı beş evliliğinde de kocalarının hepsini peşi sıra Allah yoluna kurban veren sadece Atike validemizi biliyoruz.

Kimdir Bu Bahtiyar Hanım? Atike bint Zeyd, Allah Resûlü (sas) tarafından, Kur'ân'da Hz. İbrahim için kullanılan bir ifade olan 'tek başına bir ümmet" [4] nitelendirmesine benzeterek, tek başına bir ümmet olduğu söylediği, [5]büyük muvahhid Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in kızıdır. Onun kızı olduğu için de Aşere-i Mübeşşere'den olan Saîd b. Zeyd'in kız kardeşidir, Ancak onların babaları bir, anneleri başkadır.

---

[3] Hz. Sümeyra ve Hz. Nesibe validelerimiz bu çalışma içerisinde anlatılacağı için onlara burada değinmeye ihtiyaç duymuyoruz. Ancak şair bir hanım olan Hansâ validemiz için kısa bir bilgi verelim. Asıl adı Tümâdır binti Amr' dır. Ancak o daha çok Hansâ (çekik burunlu) lakabı ile anılır. Arap edebiyatında kadın şairlerin en önde geleni kabul edilir. Şiirlerinin çoğunu Câhiliye devrinde söylemiştir. Savaşlardaki, yiğitlik, kahramanlık sahnelerini çok farklı bir üslup ile anlatmıştır. Özellikle mersiye türünde meşhur olmuştur. İki kardeşi câhiliye döneminde öldürülünce onlar için mersiyeler söylemiştir. Daha sonra dört oğlunu şehit veren Hansâ validemiz, sabrı ve metaneti ile herkesi kendine hayran bırakmıştır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2486-2488; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 89-91; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 387-389.

[4] *"Gerçekten İbrahim, hak dine yönelen, Allah'a itaat üzere bulunan, tek başına bir ümmet idi. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı. Allah'ın nimetlerine şükreden bir zat idi. Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti."* Nahl 16/120, 121.

[5] "O, İsa b. Meryem ile benim aramda tek başına bir ümmet olarak haşr olunur." el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, XIV, İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 224.

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in üç evlilik yaptığını görüyoruz. İlk evliliğini Safiyye bint el-Hadramî isimli hanım ile yapmıştır. Bu kadın, kocasının tevhid ehli olmasını bir türlü hazmedememiş, hep ona karşı olmuş, hatta Hz. Ömer'in babası Hattâb ile beraber bir olup, kocasına epey sıkıntılar yaşatmıştır.[6] Zeyd b. Amr, hanımının bu halinden bıkmış, bu konuda bazı şiirler söylemiştir.[7]

Zeyd b. Amr'ın yaptığı ikinci evlilik, Saîd b. Zeyd'in annesi olacak olan Fatma bint Ba'ce'dir. Bu hanım kocasının söylediklerini kabul etmiş, sonrasında ise iman ile tanışmış ve mü'mine bir hanım olarak vefat etmiştir. [8]

Zeyd b. Amr'ın yaptığı üçüncü evlilik ise Ümmü Kureyz (Kürz) el-Hadramiyye [9]isimli hanım iledir. Bu hanım ise Hz. Âtike bint Zeyd'in annesidir. Annesinin soyu şu şekildedir: Ümmü Kureyz bint Abdullah b. Ammâr b. Mâlik el-Hadramiyye... [10]

Hz. Ömer ile olan yakınlığına gelince ileri de hanımı olmasının dışında hem amcasının kızı hem amcasının torunudur. Bu ikisinin nasıl bir arada olduğuna gelince, bunu önceki sayfalarda Saîd b. Zeyd bahsinde belirtmiştik. Çok karıştırılan bir husus olduğu için bir daha belirtmekte fayda görüyoruz. Câhiliye döneminde Araplar, babalarının hanımları ile yani üvey anneleri ile babalarının ölümlerinin ardından evlenmeyi uygun görürlerdi.[11] Hz. Ömer'in dedeleri içerisinde böyle bir evlilik vuku olmuştu.

Zeyd b. Amr'ın ve Hz. Ömer babası olan Hattâb'ın babası, Nüfeyl b. Abduluzza idi. Nüfeyl, Hayye bint Câbir b. Ebî Habib[12] isminde bir hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Hz. Ömer'in babası Hattâb doğmuştu. Nüfeyl

[6] İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 303.
[7] İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 303, 304.
[8] Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 495; İbn Hacer, *el-İsâbe,* I, 728.
[9] İbn Sa'd, bu hanımın soyunu şöyle verir: Ümmü Kürz (Kureyz) bint el-Hadramî b. Ammâr b. Mâlik b. Rebi'a... Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât,* X, 286, 287.
[10] İbn Hacer, *el-İsâbe,* IV, 2570.
[11] Bu kötü adet, şu ayet ile ebediyen haram kılınmıştır: *"Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayâsızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur."* Nisa, 4/22.
[12] Bu hanımın isminin Ceydâ bint Hâlid b. Câbir b. Ebî Habîb b. Fehm olduğu da söylenmiştir. Bkz. el-İsfehânî, *Kitâbü'l-Eğânî,* III, 117.

ölünce, bu sefer üvey oğlu olan Amr ile evlenmiş bu evlilikten de Zeyd doğmuştu. Dolayısı ile Hattâb ile Zeyd'in anneleri birdi; babaları ise birinin Nüfeyl, diğerinin ise oğlu Amr idi. Böyle olduğu için, Hattâb hem Zeyd'in amcası hem de anne bir kardeşidir.[13] Bundan dolayıdır ki gerek Saîd b. Zeyd için gerek Âtike bint Zeyd için, Hz. Ömer'e olan yakınlıkları söylenirken amca çocukları oldukları söylenir. Bu doğru olduğu gibi amca torunudur iddiası da doğrudur.

Muvahhid ve Hanif Bir Babanın Kızı

Âtike bint Zeyd'in babası olan, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, câhiliye devrinde yaşamış, ama hiçbir zaman şirke bulaşmayarak hanif bir ömür sürmüş, sonunda da inancı uğruna şehit olarak bu dünyadan göçüp gitmiştir.[14]

Hanifler, malumunuz fetret döneminin mü'minleri, yani müslümanlarıydı. Nübüvvet öncesi yaşayan bu dini çevreyi biz üç sınıf halinde değerlendirebiliriz:

1- Nübüvvetten önce yaşayan ve o hal üzere de vefat edenler.

Bu sınıfa örnek olarak; Ka'b b. Lüeyy, İbn Heyyeban, Kuss İbn Saîde ve Zeyd b. Amr ibn Nüfeyl verilebilir. [15]

2- Nübüvvete yetişmelerine rağmen iman etmeyip, inkâr yolunu tutanlar.

Bu sınıfa da örnek olarak, Ebû Âmir b. Seyfi, Ebû Kays b. Eslet, Ümeyye b. Ebî Salt ve Efendimiz'in (sas) halasının oğlu Ubeydullah b. Cahş verilebilir.[16]

3- Nübüvete yetişip Haniflikleri İslâm ile devam ettirenler.

Bunlara da Varaka b. Nevfel, Hz. Hatice, Hz. Ebû Bekir, Saîd b. Zeyd ve tabi ki Efendimiz (sas) örnek olarak verilebilir. [17]

---

[13] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 303; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 127; Halit Özkan, "Zeyd b. Amr", *DİA*, XLIV, 316.

[14] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 306; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 224.

[15] Âlûsî, Mahmud Şükri, *Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, II, 244, 282.

[16] Âlûsî, Mahmud Şükri, *Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, II, 244, 282.

[17] Mahmud Şükri Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, II, 244, 282.

İşte bu haniflerden biri olan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, câhiliyenin zifiri karanlığında yaşamış; ama şirke bulaşmamış biridir. O Mekke'de asla putlara tapmaz, içki içmez, zina etmez, müşriklerin tüm ibadet şekillerini reddeder, putlar adına kesilen kurbanların etlerini asla yemezdi. Ancak kendisi nasıl Allah'a (cc) ibadet edeceğini de bilmez, ara ara Hira dağına ve o dağdaki mağaraya gider inzivaya çekilir, nasıl kulluk edeceğinin ızdırabı altında inlerdi.[18]

Onun Mekke'de olduğu günlerin birini, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma validemiz şöyle anlatır: *"Zeyd b. Amr b. Nufeyl'i sırtını Kâbe'ye dayamış bir halde iken gördüm, diyordu ki:"Ey Kureyş topluluğu! Zeyd'in nefsini elinde bulundurana yemin ederim ki benden başka hiçbiriniz, İbrahim'in dininde değilsiniz." Sonra da sözlerine şunları ilave etti: "Allah'ım! Eğer hangi ibadet tarzının hoşuna gideceğini bilseydim, sana o şekilde ibadet ederdim. Fakat bunu bilmiyorum." Sonra da avuç içlerinin üzerine secde ederdi."* [19]

Sahâbe-i kirâmdan Âmir b. Rebîa ise bize şunu naklediyor: "Zeyd b. Amr'dan işittim, bir gün şöyle diyordu: 'Ben Hz. İsmail'in soyundan gelecek bir nebî bekliyorum. O'na yetişebileceğimi zannetmiyorum; ama iman ediyor, tasdik ediyor ve kabul ediyorum ki O, hak nebîdir. Eğer senin ömrün olur da O'na yetişirsen ey Âmir, benden O'na selâm söyle!' Âmir diyor ki sonra bana dedi ki: 'Bak sana O'nun şemailinden haber vereyim de sakın şaşırma!' Ben de: 'Buyur anlat' dedim. Başladı anlatmaya, en küçük teferruatına kadar anlatıp durdu. Sonraları gün geldi ben de Müslüman oldum. Allah Resûlü'ne (sas), Zeyd'in dediklerini bir bir anlattım. Selâmını söyleyince toparlandı ve Zeyd'in selâmını aldı. Ardından da şöyle buyurdu: **"Ben Zeyd'i cennette eteklerini sürüye sürüye yürürken gördüm."** [20]

Abdullah b. Ömer de bir rivayetinde bize Zeyd b. Amr ile Efendimiz'in (sas) bir davet münasebeti ile karşılaşmalarından bahseder. Bu karşılaşmada ne Zeyd b. Amr, Efendimiz'in (sas) gelecekte gönderilecek elçi olduğunu biliyor ne Efendimiz (sas) onun bir tevhid âbidesi olduğunu tam anlamı ile biliyordu. Bir bilselerdi, aynı yolun yolcuları olduklarını, her halde birbir-

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 298; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 222-224.
[19] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 298.
[20] Taberî, *Târîh*, II, 295,296; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 223.

lerini asla bırakmazlardı. Efendimiz (sas) o günler daha gençliğinin zirvelerindedir. Mekke'nin geleneksel bayramlarından biridir. Tüm halk Beldah vadisinde toplanmış, yemekler yapılıyor, eğlenceler tertipleniyor. Efendimiz (sas) halalarının zoru ile buraya gelmiş ve bir kenarda oturmaya başlamıştır. Gelen yemeklerden yemiyor, sadece etrafı seyrediyordu. Zeyd b. Amr da ordadır; o da yemek yemiyor, ısrar edenlere de diyor ki: *"Ben Allah adına kesilmeyen etlerden yemem, sizin gibi leş ve kan yemem, ben putlar adına kesilen kurbanların etlerini yemem. Ben sizin inandıklarınıza da inanmam. Benim ilahım İbrahim'in ilahıdır ve benim dinim İbrahim'in dinidir."* [21]

Efendimiz (sas) bu sözleri duyunca şok olmuştu. Çünkü ilk kez böyle şeyler duyuyor, o da aynı şeyleri düşünmesine rağmen, bu konuda şimdilik kimselere bir şeyler söylemiyordu. Bu sözler, o günün Mekke'sinde duyulmaya alışık sözler değildi. Mekke nerden bilecekti ki şuan içlerinde bulunan genç Muhammed de bir gün aynı sözleri söyleyecek, hatta daha da ötesini dile getirecek ve onların tüm değer verdikleri putları birer birer kıracaktı. Zeyd b. Amr artık önüne gelenlere bu inancını anlatıyor, insanları şirkten tevhide doğru taşımaya çalışıyordu.

Tevhid Uğruna Ödenen Bedeller

O günler insanların kızlarını diri diri toprağa gömdükleri günlerdi. Zeyd b. Amr ortada daha vahiy yokken, vahyin dilini konuşuyor nerede gömülmek üzere bir kız çocuğu görse; *"Bi eyyi zenbin kutilet/Hangi suçtan dolayı öldürüyorsunuz?"*[22] diyordu ve daha vahiy yokken Zeyd b. Amr, insanları böyle uyarıyordu. Zeyd b. Amr duysa ki biri kızını gömecek, , koşuyor hemen o adamın yanına; yalvarır, yakarır eğer vazgeçirmeye muvaffak olursa tamam, yok eğer olmazsa bu sefer şunu teklif ederdi: "Kızını bana ver ben bakayım, ben büyüteyim. Büyünce gelir bakarsın, ister alır, ister bana bırakırsın." Böyle yaparak onlarca kız çocuğunun hayatını kurtardığını kaynaklarımız bizlere aktarırlar.[23]

[21] Buhâri, *Menâkib*, 24; Ibn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, XIX, 496-497.
[22] Tekvir 81/9.
[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 298.

Zeyd b. Amr'ın bu hali, Mekkelileri rahatsız etmiş, bundan dolayı da Hz. Ömer'in babası olan Hattâb'ın baskı ve işkencelerine defaatle maruz kalmıştır. [24] Hattâb, Zeyd b. Amr'a öyle baskılar yapmıştır ki Mekke'yi ona dar etmiştir. Zeyd b. Amr bir müddet bu işkencelere sabır ettikten sonra gelecek son peygamberin ayak izlerini sürmek için Şam'a gidecektir. Oralarda bulunan bazı din adamları ile görüşecek, beklenen son peygamber ile alakalı bilgiler edinecektir.

O günlerde gerek Hıristiyan, gerek Yahudi din adamları da, gözlerini semaya dikmiş, gelecek son elçiyi beklemektedirler. Zeyd bu din adamlarına gelip derdini anlattığında kendisini şok edecek bir cevap alacaktı: "Doğru şeyi, yanlış yerde arıyorsun."[25] Evet, aradığı doğruydu, o son elçiyi arıyordu. Ama arayacağı yer Şam, Busra yada Hicaz'ın herhangi bir yeri olmamalıydı. Çünkü tüm işaretler Faran Dağlarını, İbrahim'in, İsmail'in şehrini gösteriyordu. Daha fark edilmemişti; ama tüm parmaklar Ebû Talib'in yetimini gösteriyordu. Zeyd b. Amr, aramış aramış ve aradığının izini sonunda bulmuştu. O iz geldiği yer olan Mekke'den başka bir yer değildi. O halde hemen oraya geri dönmeliydi. Zeyd b. Amr da bunu yapacak, Mekke'ye doğru geri dönecekti.

Dönüş yolunda Cüzamlılar (Lahm) kabilesinin yurtlarından geçerken, bu bedevî kabile Zeyd b. Amr'ı yolundan alıkoyacak ve ona yolculuğunu tamamlatmayacaklardı. Bu kabile, bu tevhid yolcusunu ne yazık ki öldürmek isteyeceklerdi. Zeyd b. Amr yıllar süren bu mücadelesini şimdi canı ile ödeyecekti. Zalim kılıçların altında can verirken dudaklarından şu cümle süzülecekti: *"Ya Rabbi! Ben gönderilecek son elçiden mahrum oldum. Ne olur sen oğlum Saîd'i ondan mahrum etme!"* [26]

Büyük tevhid kahramanı hayata veda ederken bu sözlerle veda ediyor, kılıçlar altında doğranırken, Allah'tan bunu istiyordu. Allah da elbette bu yürekten yapılan duaya icabet ediyor ve Zeyd'in oğlu Saîd'i, Efendimiz'in (sas) ilk halkasının içerisine dâhil ederek, Aşere-i Mübeşşere'nin bir ferdi

[24] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 306, 307.
[25] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 446.
[26] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XVI, 514.

olmasını ona nasip edecekti. Saîd'in o halkaya dâhil olması, kız kardeşi Atike'nin de imana taşınmasına sebep oluyordu.

Güzel, Pak ve İffetli Bir Hanım

İşte Atike validemiz böyle tevhid üzere işin bedelini ödemiş bir evin kızıydı. Doğum tarihi net olarak bilinmese de Saîd b. Zeyd'den küçük olduğu kesindir. Babasının vefatından önce de doğduğu için, nübüvvetten üç yıl önce doğmuş olması gerekir.

Mekke hayatı hakkında çok fazla bilgimiz yok, zaten yaşı küçük olduğu için öyle adını hadiseler içerisinde de görmüyoruz. Ancak bildiğimiz bir hakikat var ki ilk yıllarda abisi Saîd b. Zeyd ve yengesi Fatıma bint Hattâb ile birlikte Müslüman olmuş,[27] Efendimiz (sas) bu iman ailesinin Dârü'l-Erkam'a gidip gelmesini beklememiş; çünkü daha Müslüman olmamış olan Ömer'in onları fark etmesini istememiş, bundan dolayı da onların evine bir Kur'ân muallimi göndermişti. O muallim Habbab b. Eret'ti.[28] O büyük sahâbî Saîd b. Zeyd'e ve hanımı Fatıma bint Hattâb'a Kur'ân öğretirken, Atike de bazen onlara eşlik etmiş, o da vahyin mesajlarını orada öğrenmişti. Böylece Atike validemiz Mekke hayatını abisi ve yengesi ile beraber geçirmiş ve yine onlarla beraber Medine'ye hicret etmiştir. [29]

Atike validemiz, Medine'ye hicret edince; Suffa Mektebi'nin talibelerinden biri olmuştur. Mescide çok düşkün, ibadet hayatına çok özen gösteren biri olarak ismi öne çıkmıştır. Her ne kadar hadis rivayetinde pek ismine rastlamasak da başta İbn Hazm olmak üzere birkaç âlimimiz onun ilminin ileri derecede olduğunu rivayet ederler.[30]

Her insana isminden bir nasibi vardır ya; Atike validemiz de bu ilkeden fazlaca nasibini almıştır. Atike; *güzel, pak, temiz, iffetli hanım* demektir.[31] Bu sıfatların hepsi onda mevcuttur. O iffeti ile pakizeliği ile bilinir, hele cemal

[27] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 180.
[28] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 79.
[29] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 180.
[30] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 306.
[31] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IX, 39.

sıfatı yani güzelliği dillere destan olabilecek düzeydedir. Mekke'de ve Medine'de bir genç kız olarak büyürken, onlarcası onunla evlenmek için seferber olacaklardır. Ama o gelen her teklifi reddedecektir. Neden? Çünkü onun gönlü başka birinde, birinin gönlü de ondadır. Sahâbe için bu tarz meseleleri konuşmak belki ilk anda bize garip gelebilir, ama unutmayalım; onlar da insanlar ve onlar da beşerler... Zaten böyle olduğu için hayatın her alanında bize rehber ve öncü oldular.

Gençler âşık olmayı bile onlardan öğrenecekler, biz ebeveynler böyle bir durum ile karşılaşınca nasıl davranacağımızı onlardan öğreneceğiz. Bunun normal bir hal olduğunu, birine gönül kaptırmanın insanî bir durum olduğunu, asıl önemli olanın helal daire dışına çıkmamak gerektiğini hepimiz onlardan öğreneceğiz...

Kim Var Gönlünde?

Peki, Atike validemizin gönlünde kim vardır? Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah vardır... Hz. Ebû Bekir, hayatı boyunca dört evlilik yapmış, bu evliliklerinden 3 kızı, 3 de oğlu olmuştur.[32] Kızlarının biri hicretin nazlı gelini *Zâtu'n-Nitakayn* lakaplı Hz. Esma, biri annemiz Hz. Aişe, diğeri ise Ümmü Gülsüm'dür. Bu son kızı, annesinin karnındayken, Hz. Ebû Bekir vefat ediyor, yani o babasını göremiyor, daha sonraları o kız meşhur sahâbî Talha b. Ubeydullah ile evleniyordu.[33] Hz. Ebû Bekir'in oğullarına gelince, onlardan en küçüğü Esma bint Ümeys'ten olan Muhammed'dir. Muhammed b. Ebî Bekir'in pek babası ile bir hatırası yoktur. Babası vefat edince o 3-4 yaşlarında idi, daha sonra annesi Hz. Ali ile evlendi ve Muhammed, Hz. Ali'nin terbiyesinde büyüdü. Diğer iki oğluna gelince onlardan büyüğü Hz. Esma'nın baba-anne bir kardeşi olan Abdullah, diğeri ise Hz. Aişe validemizin baba-anne bir kardeşi olan Abdurrahman'dır.[34]

Hz. Ebû Bekir'in yıllar yılı sürecek olan, evlatları ile çeşitli imtihanları olmuştur. Demek ki çocuklarla imtihan edilme meselesi, Hz. Ebû Bekir gibi

[32] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 364, 365.
[33] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 365.
[34] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 365.

bir babanın bile bir derdidir. Öyleyse bu konuda bazı şeylerle karşılaşınca ortalığı velveleye vermeye gerek yok. Çocuk bir nimettir, her nimette külfeti ile gelir. Yapılacak iş o nimetin şükrünü eda etme adına Hz. Ebû Bekir gibi sabırla davranmaktır.

Hz. Ebû Bekir'in oğlu olan Abdurrahman yıllarca iman etmedi. Bedir'e, Uhud'a müşriklerin safında katıldı. Hatta daha sonraları babasına diyecekti ki: "Ben seni Bedir'de gördüm, ama seninle savaşmamak için yolumu değiştirdim." Babası: "Eğer ben seni görmüş olsaydım, seninle muhakkak savaşırdım" diyecekti. Ayrıca hem Bedir'de hem Uhud'da Müslümanlara meydan okuyarak, karşısına çıkacak asker istemiş, ikisinde de Hz. Ebû Bekir oğlunun karşısına geçmek için hareket edince, Efendimiz (sas) onu engellemiştir.[35] Abdurrahman, Mekke fethine kadar Müslüman olmayacak, bu hali ile babasını çok üzecek; ama daha sonraları çok iyi bir Müslüman olacaktı.[36] Dikkat buyurun, Hz. Ebû Bekir'in oğlu tam 21 sene küfür yolunda yaşayacaktı, yani 21 sene namaz kılmayacak, 21 sene oruç tutmayacak, 21 sene içki içecek, şunu yapacak, bunu yapacaktı. Hz. Ebû Bekir de 21 sene onun için gözyaşı dökecek, 21 sene onun için dua dua yakaracaktı...

Asıl konumuz bu olmadığı için detaylara girmeden Hz. Atike'nin üzerinden Hz. Ebû Bekir'in diğer oğlu Abdullah ile nasıl bir babalık ilişkisi ortaya koyduğunu da size anlatmaya çalışacağım.

Atike validemiz ile Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, daha Mekke'de iken birbirlerini sevmişler, Medine'ye gelince biri genç bir erkek, diğeri güzelliği dillere destan olan genç bir kız olmuş... Birbirlerinde gönülleri var; ama bir isim var ki bu evliliğe karşı çıkıyor. Kim o isim? Hz. Ebû Bekir... Peki, neden böyle bir babanın kızına, Saîd b. Zeyd gibi bir abinin kız kardeşine Hz. Ebû Bekir karşı çıksın? Hz. Ebû Bekir, bu işe Atike validemizin penceresinden bakarak karşı çıkmıyor; o da Atike'nin ahlak ve iffetini tasdik ediyor; ancak Hz. Ebû Bekir, kendi oğluna güvenmiyor. Neden peki? Hz. Ebû Bekir diyor ki: *"Abdullah Atike'ye âşık; zaten biraz yapı itibari ile biraz gevşektir. Atike ise*

[35] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* III, 463; İbn Abdilberr, *İstiâb,* II, 368.

[36] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1171-1173; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* III, 462-464; İbn Abdilberr, *İstiâb,* II, 368-370.

çok güzel bir hanım, korkarım ki bizim çocuk bu aşkının yüzünden dünyasını da ahiretini de ihmal etsin. Korkarım ki hanımının dizinin dibinden ayrılmasın."[37]

Hz Ebû Bekir, oğlunun tabiatını çok iyi biliyor, sorumluluğunun bilincinde olan bir baba olarak endişeleri var ve bu endişelerinin yüzünden bu evliliğe karşı çıkıyor. Ama ne yapıyorsa oğlunu ikna edemiyor ve en son Atike validemiz ile Abdullah'ı evlendiriyor.[38] Peki, haklı çıkıyor mu Hz. Ebû Bekir? Çıkmaz mı? Abdullah hanımına o kadar düşkün biri oluyor ki genç yaşına rağmen birçok sefer ve cihaddan mahrum kalıyor.

Abdullah'ın ilk katıldığı sefer Mekke Fethi'dir.[39] Bedir'de yaşı 15-16'dır; nice sahâbî çocukları 15'in altında Sukya evlerinin önünde Bedir'e gitmek için gözyaşı dökerlerken Abdullah cihada katılmak istemiyor. Uhud'da yaşı 16-17'dir; Hendek'de 20-21'dir; Hudeybiye'de 22-23'tür; bu gazvelerin arasında onlarca seriyye olur; bunların hiçbirinde Abdullah'ın ismi yoktur. Evliliğinden önce olan bazı gazve ve seriyyelere katılmadığı gibi, evlendikten sonra da hiçbirine katılmayacaktır.[40]

Bir Babanın Endişeleri

Baba Hz. Ebû Bekir, oğlunun bu halinden, normal olarak ahireti adına endişelenir. Bakın babaya: "Bana ne?" demiyor. "Evlendi gitti, ben ne yapabilirim" demiyor. "Ben ona şunu yaptım, bunu yaptım evlendirdim, babalık görevini yerine getirdim, koca adam oldu" falan demiyor, bilakis sorumluluğunun altında inliyor ve oğlunu içerisine düştüğü yanlış tavırlardan kurtarmak için elinden geleni yapmaya çalışıyor.

Kaç kez uyarır Hz. Ebû Bekir oğlunu, ama Abdullah bir türlü hanımım terk edip de cihada katılamaz. Sonra Hz. Ebû Bekir, bakar ki yavaş yavaş cemaatle namazları da aksatmaya başlar ve bir gün bir Cuma namazını kaçırır Abdullah... Bu bardağı taşıran son damla olur. Ne yapar Hz. Ebû Bekir,

[37] İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1016; İbn Abdilberr, *İstiâb,* IV, 431.
[38] İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1016; İbn Abdilberr, *İstiâb,* IV, 431.
[39] İbn Sa'd, *Tabakât,* V, 20; İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1016.
[40] İbn Sa'd, *Tabakât,* V, 20; İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1016.

oğlunu alır karşısına ve ona der ki: *"Oğlum! Atike senin aklını başından almış, sen onun için ahiretini kaybedeceksin. Bu senin için de onun içinde hayırlı olmaz. İyisi mi ikiniz içinde hayırlı olanı bu evliliği sonlandırmanızdır."* Abdullah yok falan dese de[41] Hz. Ebû Bekir, kararlı bir biçimde bu iş için ısrarcı olur ve onları birbirlerinden ayırır.[42] İkisi de genç daha, yaşları 20'e ya varmış, ya varmamış... Bazı şeyleri tam olarak düşünemeyebilirler;ama onca işine rağmen Hz. Ebû Bekir'in bu ızdırabı gerçekten çok önemlidir.

Ne olur bu iki sevdalıya? Onlar âşık, öyle aşk bir anda sönen bir şey midir? Boşanmalarına rağmen, sevdaları sönmez; Hz. Ebû Bekir, bir gün evinin avlusunda otururken, Abdullah'ın bir şiir okuduğunu duyar. Şiirinde o kadar içli, o kadar dokunaklı şeyler söyler ki[43] Hz. Ebû Bekir'de oğlunun o haline dayanamaz ağlamaya başlar. Sonra bir daha oğlunu karşısına alır, ona cemaat ile namazı ve cihadı terk etmeme şartını koşarak, hanımına geri dönebileceğini söyler. Abdullah da söz verir, bunun üzerine Atike ile yeniden evlenir.[44]

Gerçekten de Abdullah sözünde durur, o günden sonra ne cemaat ile namazlarını ne cihadı terk eder. Mekke fethinde katılır, Huneyn gazvesine katılır, sonrasında Taif muhasarasına katılır ve orada bir ok ile yaralanır. Yaralı bir biçimde Medine'ye gelir. Atike validemiz, çok sevdiği eşinin yaralı

[41] Hz. Ebû Bekir, oğluna hanımını boşaması için ısrar edince, Abdullah şöyle bir şiir okur:.
"Bana eşini boşa diyorlar!
Nefsin hülyasını süsleyecek başka bir kadın al diye ısrar ediyorlar!
Ev halkından birisinden bile ayrılık zorken
Böyle büyük belalara beni niye düşürüyorlar!.
Ben ve eşim, şefkatle yavrusunun kokusu peşinde seğirten, deve gibiyiz.".
İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV, 431, 432.

[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016; M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar*, II, 28.

[43] Abdullah b. Ebî Bekir'in okuduğu şiirin bir kısmı şöyledir:.
"Ey Âtike! Güneş dünyayı aydınlattığı müddetçe!
Yıldızlar gökyüzünü parlattığı sürece,
Unutmadan seni, bekleyeceğim böylece!
Onun çok güzel huyu, zeki bakışı ve soylu bir konumu vardır!
Herkes tarafından takdir edilen bir hali ve endamı vardır!
Benim gibi biri, nasıl onun gibi birini boşar ve buna dayanır!
Onun gibi birisi, boş yere boşanırsa, bunu kim kabullenir!" İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016.

[44] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016.

olarak gelmesine çok üzülür ve onun için şiirler ve mersiyeler okur.[45] Abdullah, hanımını o kadar çok sevmektedir ki yarah yaralı hanımına şunu söyler: *"Gel bana bir söz ver; ben eğer ölürsem evlenmeyeceğine dair... Eğer bana söz verirsen ben mihrin dışında sana şu bahçemi, şu kadar malımı bırakırım."*[46] Atike validemiz de Abdullah'a söz verir ve Abdullah aldığı o yara üzerine şehit olarak bu dünyadan çeker gider. Hz. Ebû Bekir, oğlunun şehadetine çok sevinir ve oğlunun şehit olmasına sebep olan oku yanında hatıra olarak saklar. [47]

Oğlunun Şehadetine Hamd Eden Bir Baba

Abdullah b. Ebî Bekir'in şehadetinin üzerinden neredeyse 6 yıl geçmiş, Efendimiz (sas) vefat etmiş, Hz. Ebû Bekir hilafet görevine seçilmişti. O günler Taif halkı da tamamen Müslüman olmuş ve bir heyet çeşitli sebeplerden dolayı Medine'ye gelmişti. Halife Ebû Bekir'in huzurunda taleplerini söyledikten sonra Hz. Ebû Bekir yanında sakladığı oku çıkarmış ve: *"Bu oku içinizden tanıyan var mı?"* diye karşından duran Taiflilere sormuştu. O ok, özel bir oktu. Belli ki iyi bir ustanın elinden çıkmış, ucu iyice sivriltilmişti. O okun ustası, gelen heyetin içerisindeydi. Bir anda Sakifliler/Taifliler korktular; acaba Hz. Ebû Bekir bunu niye soruyordu? Acaba bir kan davası veya başka bir olay mı vardı? Ortada biraz sessizlik olduktan sonra bir ses yükseldi meclisten; ses sahibi Saîd b. Ubeyd'di. Saîd b. Ubeyd o heyetin içerisinde olan bir ok ustası idi. Saîd dedi ki: *"Ya Halifetü'r-Resûlillah! O ok bana aittir. Ben oku yapmıştım ve Taif kuşatması sırasında bir Müslüman askere atmış, ona isabet ettirmiştim."* O anda bakışlar Hz. Ebû Bekir üzerinde yoğunlaştı; herkes Hz. Ebû Bekir'in ne diyeceğini merakla beklemeye başlamışlardı ki Hz.

---

[45] O şiirlerden birisi şöyledir:.
"Nebiyyullah'tan ve Ebubekir'den sonra kaybettim insanların en hayırlısını!
Yemin ettim, gözlerim daima hüzünle ağlayacak sana,
Cildim toprağa dönüyor seni anınca.
Allah için, onu gören, sıkı bir savaşçı cesur ve sabırlı bir genç görür
Mızraklar savrulmaya başlayınca, ölümüne dalar; yiğitçe,
Ve mızraklar ondan kaçar kıpkızıl!" İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 432.

[46] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 287; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016.

[47] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016.

Ebû Bekir'in gözleri dolmaya başladı, sonra gözyaşları içerisinde dilinden şu cümleler döküldü: *"Hamd olsun Rabbime ki bu ok ile oğluma şehadet nasip etti. Hamd olsun Rabbime ki oğlumu sen öldürdün, ya o seni o gün öldürseydi, sen şirk üzere Rabbine gidecektin. Yine Hamd olsun Rabbime ki oğlumu öldürdün; ama sen dirildin, Müslüman oldun."* [48]

Bu sözler mecliste bulunan herkesi gözyaşlarına boğmuştu. Bunlar büyük sözlerdi, büyük sözler büyük adamlara yakışırdı. Hz. Ebû Bekir, bir büyük insan olarak âleme hidayetin ve şehadetin ne demek olduğunu işte böyle ifade ediyordu.

Bir Şehitten, Başka Bir Şehide

Atike validemiz genç yaşında böylece dul kalmıştı. İddet süresi bitince, birçok insan evlenmek için kapısını aşındırır. Ama o Abdullah'a söz verdiği için gelen her teklifi reddeder. Kendisini isteyenlere der ki:

"Yemin ettim, nefsim ve bedenim!
Senin için mahzun olmaya devam edecek!" [49]

Âtike bint Zeyd, bir müddet evliliğe tamamen kapılarını kapatır. Ama buna rağmen teklifler azalmaz. Teklif götürenlerden biri de Hz. Ömer'in abisi Zeyd b. Hattâb'tır. O da Atike validemiz ile evlenmek ister; ama Atike validemiz onun teklifini de aynı gerekçe ile kabul etmez. Bu mesele Hz. Ömer'e ulaşınca; Hz. Ömer bir haber gönderir amcasının kızına; *"Allah'ın helal kıldığı bir şeyi böyle bir söz verme ile kendisine haram edemeyeceğini"* söyler.[50] İsterse bu mesele hakkında Hz. Ali'den fetva sormasını ve ondan bu konu hakkında görüşünü almasını ona tavsiye eder.[51]

Burada kaynaklarımızda var olan bir ihtilafa da değinmek durumundayız. Birçok kaynağımıza göre Hz. Ömer, Atike validemizi kendisine ister-

[48] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1016.
[49] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 288.
[50] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 287, 288.
[51] M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar*, II, 28.

ken bu görüşü ona vermiştir.[52] Doğrudur, Hz. Ömer de Atike validemiz ile evlenmiştir, ancak Abdullah'dan sonra Atike ile ilk evlenen abisi Zeyd'dir. [53]

Mesele Hz. Ali'ye intikal edince, Hz. Ali'nin fetvası şöyle olur: *"Abdullah'ın sana mihr dışında verdiklerini, Abdullah'ın yakınlarına geri ver. Sen de evlen. Kocanın sana verdiklerini varislerine geri vererek o sözünün/yeminin kefaretini ödemiş olursun."* [54] Hz. Ali'nin bu fetvası üzerine Atike validemiz, Abdullah'ın kendisine evlenmeme şartı ile verdiklerini, onun varislerine geri verir ve amcasının oğlu olan Zeyd ile evlenir. Bu evliliğin üzerinden çok geçmeden Zeyd, Yemâme Savaşı'na katılır ve o da orada şehit olur.[55] Böylece Atike validemiz, yastığına baş koyan ikinci erkeği de cennete şehit olarak yolcu eder.

Zeyd'in şehadetinden bir müddet sonra Atike validemize Hz. Ömer talip olur. Hz. Ömer'in teklifini kabul ederken, Atike validemizin iki şartı vardır. Hz. Ömer'in tabiatını çok iyi bildiği için Atike validemiz ona der ki: *"Birincisi bana asla sert davranmayacaksın. İkincisi beni asla mescitlerden alı koymayacağına dair söz vereceksin. Bu iki şartı kabul edersen seninle evlenirim."*[56]

Zaten hadis kaynaklarımız, Atike validemizin rivayet ettiği hadis olarak sadece şu hadisi naklederler: **"Allah'ın hanım kullarını Allah'ın mescitlerinden men etmeyin!"** [57]

Hz. Ömer, bu sözü verir ve amcasının kızı ile evlenir. Allah bu evlilikten de onlara Iyad isimli bir erkek çocuk[58] ihsan etmiştir. [59] Hz. Ömer, Hicretin 23. senesi mescitte Ebû Lülüe künyeli, Firuz tarafından hançerlenirken

[52] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 287, 288; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2571.
[53] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2571; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 182.
[54] M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar*, II, 28.
[55] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 121; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, II, 357.
[56] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 289; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2571.
[57] İmam Mâlik, *Muvatta*, 15/14.
[58] Her ne kadar Belâzürî, Âtike bint Zeyd'in kısır olduğunu söylese de bu doğru değildir. Bkz. Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, X, 109.
[59] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 305; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 152.

Hz. Atike validemizde o gün mescitte sabah namazındadır. [60] Yaralanıp, eve geldikten üç gün sonra da Hz. Ömer de şehit olarak bu dünyayı terk edecektir.[61]

Farûk'un Evinden, Havari'nin Evine

Hz. Ömer'den sonra Atike validemiz, Allah Resûlü'nün (sas) havarim dediği[62] Zübeyr b. Avvam ile evlenecektir. Zübeyr b. Avvam'a da bir şart koşacak, o şart sadece mescitten alı koyulmama şartıdır. [63]

Görüldüğü gibi Hz. Atike'nin hayatı demek, neredeyse Asr-ı Saâdet'in bir tarihi demektir. Onun bu evlilikleri ve evlendiği bu büyük isimlerin arka arkaya şehit olması, her şehit olan kocası için Atike validemizin onların ahlak ve kişiliklerine dair söylediği şiirler, o günün dünyasını anlamamız açısından çok mühimdir. Bir yönü ile Atike validemiz, bu büyük insanları bize anlatan bir tarihçi gibidir.

Onun şiirleri İbn Esir'in *Usdü'l-Ğâbe*'sinde[64] ve *el-Kâmil*'de[65] İbn Abdilber'in *el-İstiâb*'ında,[66] İbn Hacer'in *el-İsâbe*'sinde,[67] ve daha onlarca kaynakta geçmektedir. Ayrıca bu şiirlerin bir kısmı, Mehmet Zihni Efendi'nin *Meşâhirü'n-Nisa/Meşhur Hanımlar* adlı bir kitabında da vardır.[68]

Zübeyr b. Avvam, Hicretin 36. yılı Cemel savaşından dönerken, Sıbaa vadisinde bahtsız bir adam olan Amr b. Cürmüz'ün[69] zalim kılıcı ile şehit olur.[70] Onun şehadet haberi Medine'ye gelince, Atike validemiz gözyaşları

[60] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 289.
[61] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 430.
[62] "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir." Buhârî, *Cihad*, 40.
[63] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2571.
[64] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 181, 182.
[65] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 437.
[66] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 431-434.
[67] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2571.
[68] M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar*, II, 28-34.
[69] O adamın nasıl biri olduğunu ve Hz. Zübeyr'i şehit ettikten sonra Hz. Ali'nin yanına gittiğinde ona söylenen sözleri görmek için bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Efendimiz'in Havarisi ve İhlas Abidesi, Zübeyr b. Avvam*, s. 125.
[70] Taberî, *Tarih*, III, 55, 56.

içerisinde: "Ben nasıl biriyim ki her evlendiğim erkek bir olayda ölüp gidiyor." der.[71] O kendisi için bunu söylerken, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ise şöyle diyecektir: *"Her kim şehadete ulaşmak isterse (halam) Atike ile evlensin."* [72] Çünkü kim onunla evlenmişse şehadete kavuşmuştur. Medineli bazı hanımlar, Atike validemizin evlendiği tüm kocaların, arka arkaya şehit olmasını bir uğursuzluk olarak sayıp, bunun hakkında bazı sözler söylediklerinde de Abdullah b. Ömer, bu sözü söyleyecek, bunun bir uğursuzluk değil, bilakis büyük bir şeref ve nasip olduğunu dile getirecektir.

Ehl-i Beyt'in Evinde

Zübeyr b. Avvam'dan sonra, Hz. Ali de Atike validemize talip olmuştur. Ancak Atike validemiz Hz. Ali'nin teklifini kabul etmemiş, gerekçesini de şöyle açıklamıştır: *"Ey Ali! Bu ümmetin sana ihtiyacı var. Eğer seninle evlenirsem korkarım ki sen de şehit olup gidersin. Ama senin bu zamanlarda yaşaman lazım..."*[73] Böylece Hz. Ali'nin bu teklifini kabul etmemiş ve yaklaşık 5-6 yıl evlenmeden kalmıştır.

Bu süre zarfında da kimler gelip, kimler gitmiştir onun kapısına, her geleni reddetmiştir. En son o kapıya gelen bir şehadet aşığı vardır. O cennet gençlerinin efendisi Hz. Hüseyin'den başkası değildir. Gelip, Atike validemize evlilik teklifinde bulununca, Atike validemiz babası Ali'ye söylediği sözlere benzer sözler söyleyerek, Hz. Hüseyin'in de teklifini geri çevirecektir. Ancak Hz. Hüseyin ısrarcı olur, zaten arzusunun şehadet olduğunu söyler ve onu evlenmeye, ikna eder. Beşinci ve sonuncu evliliğini Hz. Hüseyin ile yapar.[74] Hz. Hüseyin Kerbela toprağına doğru yürürken, Atike validemiz de o kurban kafilesinin içerisindedir. O, Hz. Hüseyin'in o toprakta kılıçlar altında doğrandığına şahit olacak ve Hz. Hüseyin'in kesik başını kaldırarak, tarihe geçen bir mersiyeyi, bir şiiri orada dillendirecek; bu acı olayın ardından da zaten çok geçmeden Medine'de vefat edecekti. [75]

[71] M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar,* II, 34.
[72] Makrizi, *İmtâu'l-Esmâ,* VI, 218; M. Zihni Efendi, *Meşhur Kadınlar,* II, 34.
[73] İbn Hacer, *el-İsâbe,* IV, 2571; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe,* VII, 182.
[74] Makrizi, *İmtâu'l-Esmâ,* VI, 218.
[75] Makrizi, *İmtâu'l-Esmâ,* VI, 218.

Şehitler hanımı... Hem de ne şehitler... İşi Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah ile başlatacak, amcasının oğlu Zeyd b. Hattâb ile devam ettirecek, sonra Ömer gibi bir erkeğe eş olup evliliğini onunla yürütecek, daha sonra Havariyü'r-Resûl olan Zübeyr b. Avvam ile daha da ötelere taşıyacak, Hüseyin gibi yiğit oğlu yiğit ile de bu işi noktalayacaktı.

Tabi, burada şöyle bir noktaya dikkat etmek lazım: Bugünün dünyasında bizim sosyal ve kültürel hayatımız içerisinde böyle evlilikleri anlamak, bir hanımın arka arkaya bu kadar evlilik yapmasını hem de bunları birbirlerini tanıyan insanlar içerisinden yapmasını anlamak da zorlanabiliriz. Yine Hz. Ali'nin talip olduğu bir hanıma, onun vefatının ardından oğlunun talip olmasını da anlayamayabiliriz. Ancak meseleye sadece bizim dünyamızdan bakmamız doğru olmaz. Bu meseleye onların dünyasından bakıp, anlamak lazım... Araplarda, Miladî 6. ve 7. yüzyılda böyle şeyler çok doğaldır, dolayısı ile onların şartları çerçevesinde anlamak gerekmektedir. Bu biraz örfi bir meseledir, gelenek ve görenek ile alakalıdır; o günün Araplarında da normal bir durumdur.

Metanet ve Sabırda Zirvedir

Hiç şüphesiz burada üzerinde durulması gereken bir mevzuda, Atike validemizin metanet ve sabrıdır. Allah (cc) her insana kaldırabileceği kadar yük yükler, altında ezileceği imtihanlarla onu sınamaz. Demek Atike validemizin nasıl bir imanı, dirayeti, metaneti ve sabrı vardı ki arka arkaya beş kocasını şehit olarak verdi. Her birisinin arkasından gözyaşı döktü; ama yine de Allah'ı (cc) hoşnut etmeyecek tek bir söz ve davranışta bulunmadı. Bir hanım için çok zor bir imtihan değil mi kocanın vefatı... Bakın zor olduğu için İslâm'da meşru yas kim olursa olsun üç gündür. Üç günden daha fazla yas tutulmasını İslâm hoş karşılamaz. Bunun tek bir istisnası vardır, o da hanım kocasının arkasından iddet müddetince yas tutabilmesidir.[76]

[76] *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir."* Buhârî, *Cenâiz*, 31, *Talâk*, 46; Müslim, *Talâk*, 58.

Bir hanım için kocasının vefatının veya şehit olmasının ne kadar ağır bir imtihan olduğunu Mus'ab b. Umeyr'ın şehadetinin arkasından Efendimiz'in (sas), hanımı Hamne bint Cahş'a söylediği sözden öğreniyoruz. Uhud'un arkasından Hamne validemiz küçük kızı Zeyneb'i kucağına almış, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmişti. Şimdi Hamne'ye, Mus'ab'ın şehadetini anlatmak; kılıç darbeleri yemekten daha zordu. Efendimiz (sav) Hamne'yi karşısına aldı ve ona: "**Ey Hamne! Sabret ve Allah'tan sevabını bekle!**" dedi. Hamne; "Kimin için sabredeyim Ya Resûlullah!" dedi. Efendimiz: "**Dayın Hamza için**" dedi. Efendimiz (sas) sözü dayısından başlatmıştı. Hamne sarsıldı, Hamza gibi dayı için sabretmek çok da kolay değildi. Ama veren de o idi, alan da o idi. Verdiği zaman bize sormamıştı ki aldığı zaman da bize sorsun. Verirken bizden onun karşılığını almamıştı ki alınca ondan karşılık istensin... Hamne validemiz bu ilk şoku atlatmaya çalışırken, Efendimiz (sas) aynı cümleyi bir daha tekrar etti: "**Ey Hamne! Sabret ve Allah'dan sevabını bekle!**" dedi. Hamne yine; "Kimin için sabredeyim Ya Resûlullah!" dedi. Efendimiz (sas): "**Abin Abdullah b. Cahş için**" dedi. Hamne bir hançer daha yemişti, tam yüreğinden... Abdullah gibi bir abi de yıkılmıştı Uhud'un meydanında, ne yıkılması, doğranmıştı. Hamne bunun da şokunu hazmetmeye çalışırken; Efendimiz (sas) titrek bir ses ile aynı cümleyi üçüncü ve son kez bir daha tekrarlamıştı: "**Ey Hamne! Sabret ve Allah'dan sevabını bekle!**" dedi. Hamne, anlamıştı şimdi kimin için sabredeceğini; ama yine de kızı Zeyneb'e sıkı sıkıya sarılarak ve gözyaşları içinde; "Kimin için sabredeyim Ya Resûlullah!" dedi. Efendimiz: "**Kocan Mus'ab için**" dedi. Ama Hamne validemizin artık dayanacak gücü kalmamıştı. Oraya yığılıverdi ve gözyaşları feryatlara karıştı. Efendimiz'de (sas) ağlıyordu; bir taraftan da Hamne validemizin o halini anlama ve anlatma adına diyordu ki: "**Ne de olsa kadının yanında, kocasının ayrı bir yeri vardır.**"[77] Evet bu böyledir; Hamne validemizi yere yıkan o acıyı düşünebiliyor musunuz? Atike validemiz tam beş kez yaşamıştır, aynı tabloları... Gelinde hayran olmayın bu metanete, bu sabra, bu sebata...

İşte Atike validemiz böyle bir hanımdır. Tarih yazan, tarihe şehadet eden bir hanımdır. Beş evliliği sırasında kocalarının arkasından okuduğu

[77] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 104; Taberî, *Tarih*, III, 27; Beyhakî, *Delâil*, III, 301.

şiirleri, ilk eşi Abdullah için söylediği şiirleri ve Efendimiz'in (sas) vefatı üzerine söylediği şiirleri, o günün dünyasını ve bu isimleri tanıyabilmemiz için vesika niteliğindedir. O çok farklı bir annemiz olarak, bize nice mesajlar bırakarak gitmiştir; Allah, bizleri onun bıraktığı mirasın gür sedasını duyanlardan eylesin...

Hz. Atike'nin hayatını anlatmaya çalıştığımız bu bahiste, birçok isim ve o isimlere dair hususiyetler geçti. Ancak özellikle beş isim ve onların beş hususiyeti önemliydi. Kimlerdi bu isimler? Ve nelerdi onların hususiyetleri?

- *Zeyd b. Amr ve Dava Adamlığı*
- *Hz. Ebû Bekir ve Babalığı*
- *Abdullah b. Ebî Bekir ve Kocalığı*
- *Hz. Ali ve Âlimliği*
- *Âtike bint Zeyd ve Hanımlığı*

Rabbim, başta Atike validemiz olmak üzere, tüm bu sahâbî efendilerimizin yolundan bizleri ayırmasın. Onların hususiyetlerini, ahlaklarını yaşadıkları o bereketli ve örnek hayatlarını, bizlerin hayatlarının esasları kılsın.

ÂTİKE BİNT ZEYD'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- Dava adamlığı, sadece söz ile olmaz, davanın uğrunda ödediğin bedel ile olur. Büyük davalar, büyük fedakârlıkları sahibinden ister. Ortada ispatı olabilecek işler yoksa, nasıl dava adamı olabilirsin ki?
- Babalık, dünyanın en zor işlerinden biridir. Ehlini, yakıtı insanlardan ve taşlardan olan cehennem ateşinden korumak için gayret gerekir. Evlatların için uykuların kaçmazsa nasıl baba olabilirsin ki?
- Kocalık, evini cennet bahçelerine çevirmek ile olur. Cennet benim evimde diyebilmek muhabbet ile sağlanır. Sevgiyi ilk günkü tazelikte koruyamazsan nasıl koca olabilirsin ki?
- Âlimlik, çok bilmekle değil, haşyetle yani Allah'tan hakkı ile korkmakla olur. Haşyeti işin temeline yerleştiren, ancak Peygamberin gerçek varisi olma vasfını kazanır. İlmin ile amel etmezsen nasıl âlim olabilirsin ki?
- Hanımlık, sabır, sebat, vefa ve metanet ile olur. Yuvayı yapan ve samanlığı seyrana çeviren ancak, hayat yoldaşı olma özelliğini kazanır. Bunları yapamazsan nasıl cenneti ayağının altında taşır ve nasıl saliha hanım olabilirsin ki?